

ства законов: закон, ограничивающий конституционные права и свободы, должен соответствовать требованиям юридической точности и предсказуемости последствий, то есть его нормы должны быть сформулированы с достаточной степенью четкости и основаны на понятных критериях, позволяющих со всей определенностью отличать правомерное поведение от противоправного, исключая возможность произвольной интерпретации положений закона.

¹ Статистическая отчетность Департамента дорожной полиции МВД РК за 2010 г.

Түйін

Мақалада Қазақстан Республикасы ҚК-тің 296-бабында көзделген көліктік қылмыс белгілерін анықтайтын заңдық тұрғыдағы нақты ұғыммен байланысты мәселелер қарастырылады. «Жол қозғалысы ережесін бұзу және көлік құралдарын пайдалану» ұғымын «ереже» сөзінен кейін оны «қауіпсіздік» сөзімен толықтырып нақтылау ұсынылады.

Resume

In article the questions connected with legal accuracy of concepts, defining signs of the transport crime provided by article 296 of UK PK are considered. It is offered to concretize concept «infringement of traffic regulations and operation of vehicles» having added with its word of "safety" after a word of "rules".

Г. С. Базарова, Е. А. Бөкетов атындағы ҚарМУ конституциялық және халықаралық құқық кафедрасының аға оқытушысы

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЖӘНЕ ШЕТ ЕЛДЕРДЕГІ ӘЛЕУМЕТТІК ҚҰҚЫҚТАРДЫ КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ РЕТТЕУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Конституцияның 1-бабының 1-тармағы, «Қазақстан Республикасы өзін ...әлеуметтік мемлекет ретінде орнықтырады; ...», — деп жариялайды¹. Конституцияның I-бөлімінің бұл жалпы ережесі, Қазақстан, мемлекеттің мүмкіншілігіне қарай отырып, өзінің азаматтарына игілікті өмір сүру үшін жағдай жасау және жеке адамның еркін дамуы арқылы әлеуметтік теңсіздікті жұмсартуға міндеттеме алатын мемлекет ретінде дамуға ниет танытады дегенді білдіреді². Ал мемлекет, оның ішінде әлеуметтік бағытта дамуға бағыт алған қазіргі заман мемлекеттері экономикалық негізін қалыптастыратын экономикалық қатынастар жүйесінсіз өмір сүруі мен дамуы мүмкін емес. Дүниежүзілік тарихының тәжірибесіне сүйенетін болсақ мемлекеттің дамуының әр-түрлі кезеңдерінде экономикалық жүйе әртүрлі сипаттарға ие болып, мемлекет тарапынан экономикалық қатынастарды реттеу әдістері де сан алуан болып келді.

Соңғы он бес жылдықта жүргізілген экономикалық қайта құрулар Қазақстанның әлеуметтік мемлекет ретінде қалыптасуына бағытталап, экономиканың нарық институттары мен жеке меншік институтының дамуын негізге алған болатын. Ал осы қайта құрулар қоғам алдында мемлекеттік әлеуметтік саясатының мүлдем жаңа экономикалық негізін қалыптастыруды талап етті. Қазақстан Республикасында экономикалық қатынастар мен экономикалық дамудың мәселелері әр қашанда негізгілер қатарына жататын және де қазіргі заманда өзектілігін жоғалтқан жоқ. Қазақстан Республикасының Президентінің «Жаңа онжылдық — жаңа экономикалық өрлеу — қазақстанның жаңа мүмкіндіктері» деген 2010 жылғы 29-қаңтардағы Жолдауында еліміздің келесі бағыттағы даму міндетін айқындап берді: «Экономиканы дағдарыстан кейінгі дамуға әзірлеу; Жедел идустрияландыру және инфрақұрылымды дамыту есебінен экономиканың тұрақты өсуіне қол жеткізу; Адам капиталының бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін болашаққа белсенді инвестициялау; Қазақстандықтарды сапалы әлеуметтік және тұрғын үй-коммуналдық қызметтермен қамтамасыз ету; Ұлтаралық келісімді нығайту, ұлттық қауіпсіздікті арттыру, халықаралық қарым-қатынасты одан әрі дамыту»³. Сонымен қатар Қазақстан Республикасының 2010 жылдан 2020 жылға дейінгі кезеңге арналған Құқықтық саясат тұжырымдамасына сәйкес «Қазақстан Республикасы Конституциясының мемлекеттің заңнамалық, ұйымдас-

тырушылық және басқа да шараларымен жүзеге асуы тиіс құқықтық идеялары мен принциптерін одан әрі іске асыру қажет. Мемлекеттік және қоғамдық институттардың күш-жігері елдің Негізгі заңының барлық конституциялық айқындамаларда қамтылған жасампаз әлеуметінің жүзеге асырылуы төңірегінде шоғырлануы тиіс. Біздің мемлекетіміздің Конституциясында бекітілген Республика қызметінің түбегейлі принциптерін (бұл: қоғамдық келісім мен саяси тұрақтылық, барша халықтың игілігі үшін экономикалық даму, қазақстандық патриотизм, мемлекеттік өмірдің неғұрлым маңызды мәселелерін демократиялық әдістермен шешу) сақтау мен іске асыру елдің орнықты әлеуметтік-экономикалық және саяси-құқықтық дамуын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді» деп еліміздің жан-жақты дамуында, оның ішінде экономикалық дамуында Қазақстан Республикасының Конституциясы негізгі бағыт беруші және халықтың экономикалық қажеттілігі мен мүдделерінің жалпылама құқықтық көрінісі екенін белгіледі⁴. Конституция қоғамның экономикалық ұйымдастырылуын құқықтық тұрғыда бекіте отырып, экономикалық қатынастардың жалпы даму бағыттары мен негізгі мазмұнын анықтап, конституцияға негізделген экономиканың сипатын береді. Елдің экономикасының жағдайы Конституцияның әрекет етуіне әсер етсе, экономиканы конституциялық реттеу көп жағдайда оның тиімді дамуын қамтамасыз етеді.

Қазақстан мемлекеттің дамуының жаңа кезеңінде сапалы түрде мазмұны, мақсаты және міндетімен ерекшеленетін, конституциялық принциптерге негізделген жаңа экономикалық жүйенің қалыптасуы жүріп жатыр. Сол себептен экономикалық жүйенің құқықтық табиғатын, түсінігі мен құқықтық мазмұнын анықтау, экономикалық жүйенің конституциялық реттелуінің мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық саясатымен байланыстылығы мен конституциялық нормалардың әрекет етуінің әлеуметтік мемлекеттіліктің қалыптасуына тигізетін әсері қазіргі заман конституциялық құқығының дамуының өзекті мәселелеріне жатады.

XX ғасырдағы жүргізілген конституциялық қайта құрулар мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық функцияларын жаңа бағытта рәсімдеп, тек әлеуметтік-саяси трансформацияның себеп салдары ғана болып қоймай, жаңа экономикалық жағдайлардың туындауына себеп болды. Қазіргі заманғы конституциялық модель адам және азаматтардың құқықтарының сақталуының кепілдігі мен мемлекеттік биліктің әлеуметтік функциясын жүзеге асыруға мүмкіндік туғызатын көпшіліктің экономикаға араласу мүмкіндігін бекітті. Экономикалық қызметтің маңызды сегменттері конституциялық-құқықтық реттеу пәніне айналды. Еліміздегі жүргізіліп жатқан конституциялық қайта құрулардың әсері ретінде конституциялық негіздерге сүйенген нарықты механизмдердің отандық экономикадағы мемлекет реттейтін және өзін-өзі реттейтін секторларындағы атқаратын ролінің үдемелі түрде жоғарылауын айтуға болады және де негіз қалаушы өзгерістерге жиі ұшырап отырған экономикалық қатынастардың Қазақстан мемлекеттілігінің юридикалық және нақты (фактический) конституциялық нормалар призмасы арқылы қарастырудың қажеттілігін негіздейді.

Қазақстан Республикасының Конституциясы Қазақстан Республикасын әлеуметтік мемлекет ретінде анықтайды. Әлеуметтік мемлекетті басқа түрлерден анықтайтын негізгі белгілерінің қатарына конституциялық деңгейде адам және азаматтардың әлеуметтік құқықтарын бекіту мен олардың жүзеге асырылуы мен қорғалуын қамтамасыз етуге бағытталған саясатты жүргізу саналады. Адам және азаматтардың конституциялық әлеуметтік құқықтары ретінде адамның еркін дамуы мен игілікті өмір сүруін өмірлік қажеттіліктерімен қамтамасыз етуге бағытталған мемлекетпен кепілденген мүмкіндіктерді атауға болады. Бұл құқықтар жеке индивидтің әлеуметтік жағдайын нормативтік түрде бекітіп, қамтамасыз етуге бағыттаған, адамның еңбек пен тұрмыстағы, жұмысбастылық пен әлеуметтік қорғалуындағы жағдайын анықтайды. Адам және азаматтардың әлеуметтік құқықтары мен бостандықтары тұрақты түрде мемлекет тарапынан материалдық игіліктерді бөлуге байланысты ұйымдастырушылық-құқықтық міндеттердің туындауына негіз болады. Негізгі әлеуметтік құқықтар басқа құқықтардан қатты айырмашылығы жоқ. Қазіргі заманда абсолютті түрде мемлекет тарапынан реттелмейтін нарықты экономика жоқ және әлеуметтік құқықтардың конституциялық бекітілуі мемлекеттің нарықты экономиканы реттеуін білдіреді.

Әлеуметтік құқықтардың ішіндегі кешенді конституциялық құқыққа әлеуметтік қамсыздандыру құқығы жатады. Қазақстан Республикасы Конституциясының 28-бабы Қазақстан Республикасының азаматтарына «жасына келген, науқастанған, мүгедек болған, асыраушысынан айрылған жағдайда және де өзге де заңда көрсетілген негізде оған ең төменгі жалақы мен зейнетақының мөлшерінде әлеуметтік қамсыздандырылуына кепілдік береді» деп бекіткен. Посткеңестік мемлекеттердің конституцияларында әлеуметтік қамсыздандыру құқығы көп жағдайда Қазақстан Республикасының Конституциясында бекітілгендей мемлекет тарапынан берілетін көмекке деген құқықты білдірсе, басқа мемлекеттердің конституцияларында сирек бекітілетін құқықтар тобына жатады және де конституциялық деңгейде осы құқықтардың болмауы аталмыш мемлекеттерде әлеуметтік қорғау жүйесінің жоқтығын білдірмейді.

Басқа құқықтармен салыстырғанда «әлеуметтік қамсыздандыру құқығы» кешенді қоғамдық қатынастарды білдіре отырып, азаматтың осы саладағы барлық құқықтарын білдіреді. Әлеуметтік қамсыздандыру құқығы азаматтарға қамсыздандырудың нақты түрін берген уақытта туындайтын қатынастарды реттейді. Сол себептен «әлеуметтік қамсыздандыру құқығы» адам және азаматтардың статуттық құқықтары сияқты біртұтас болмайды. Әлеуметтік қамсыздандыру құқығына қолданатын азаматтардың негізгі құқықтарына зейнетақымен қамсыздандыру құқығы жатады. Зейнетақы еңбек етуге және әлеуметтік жағдайға байланысты тағайындалады. Бірінші топтағы зейнетақы азаматтарға зейнеткерлік жасқа келгенде төленсе, әлеуметтік зейнетақы мүгедектер, асыраушысыдан айрылғандарға, балаларды асырауға байланысты беріледі. Адам және азаматтардың зейнетақымен қамсыздандыру құқығын жүзеге асыру мақсатында конституциялық деңгейде мемлекеттің де қызметі көп жағдайда айқындалып отырады. Испанияның Конституциясы (41-бап) мемлекеттік билік органдарының азаматтарға қажетті көмек пен әлеуметтік көмек көрсететін әлеуметтік сақтандыруды қолдайтынын бекіте отырып, Конституцияның 50 бабында азаматтарға қартайған жағдайда бекітілген өмір сүру деңгейінен төмен емес зейнетақымен қамтамасыз ететінін бекіткен⁵. Италия Конституциясының 38-бабында «еңбек ету мүмкіндігі жоқ және тіршілікке қажетті қаражаттан айрылған тұлғалар мемлекет тарапынан қолдауға және әлеуметтік қамсыздандыруға құқығы бар» делінген⁶. Ал Беларусь Республикасы Конституциясының 47 бабында кәрілікке, мүгедектік жағдайда, асыраушысынан айрылған және еңбекке жарамсыз болған жағдайда әлеуметтік қамсыздандыруға кепілдік бере отырып, ерекше соғыс пен еңбек ардагерлеріне және мемлекеттік, қоғамдық мүдделерді қорғауды, денсаулығынан айырылған тұлғаларға қамқорлық көрсететініне бөлек тоқталған⁷. Сонымен қатар әлеуметтік қамсыздандыру құқығын бекітуде Әзірбайжан Конституциясы ерекшеленеді. Бұл ерекшелікке Конституцияның 38-бабының II тармақшасында «мұқтаж тұлғаларға көмек көрсету ең басты оның отбасы мүшелерінің парызы» деген норма жатады. Осы нормаға сай әлеуметтік қамсыздандыру құқығы тек мемлекеттің ғана міндеті болып қана қоймай, қосымша қоғам мүшелері де азаматтардың игілікті өмір сүруіне өз үлестерін қосу қажеттілігін бекітеді⁸.

Қазақстан Республикасы қазіргі уақытта әлеуметтік қамсыздандыру құқығының негізін Қазақстан Республикасының зейнетақымен қамсыздандыру туралы заңы қалыптастырады. Заңның 2-бабы Қазақстан Республикасы Конституциясының 28-бабындағы нормаларды толықтыра отырып, «Қазақстан Республикасының азаматтары Қазақстан Республикасы заңдарында белгіленген тәртіппен зейнетақымен қамсыздандырылуға құқылы. Қазақстан Республикасының аумағында тұрақты тұратын шетелдіктер мен азаматтығы жоқ адамдар, егер Қазақстан Республикасының заңдарында және халықаралық шарттарда өзгеше көзделмесе, Қазақстан Республикасының азаматтарымен бірдей зейнетақымен қамсыздандырылу құқығын пайдаланады» деп зейнетақымен қамсыздандырумен қамтылатын субъектілер құрамын кеңейтті⁹.

Тәуелсіздікті алғаннан кейін Қазақстанда халықты әлеуметтік қамсыздандыру реформасын жүзеге асырған ТМД елдерінің ішіндегі алғашқы елдер қатарына кіреді. Халықты әлеуметтік қамсыздандыру жүйесін қайта құру Қазақстан Республикасы Үкіметінің 1997 жылғы 12-мамырдағы № 819 қаулысымен бекітілген ҚР зейнетақымен қамсыздандыру жүйесін реформалау тұжырымдамасына сәйкес жүзеге асырылды. Зейнетақы реформасын жүргізу қажеттілігі қоғамның экономикалық дамуының талаптарына сай және әлеуметтік мемлекеттің принципі ретіндегі экономикалық белсенді азаматтарды қалыптастыру мақсатында жүргізілді. Зейнетақы реформасының басты стратегиялық бағыты ұрпақтар сабақтастығына негізделген әлеуметтік қамсыздандырудың жүйесінен жинақтаушы зейнетақы қорларында дербес зейнетақы жинақтауды көздейтін жинақтаушы зейнетақы жүйесіне біртіндеп көшуі болды. Қазақстан Республикасының реформа жүргізуді қамтамасыз ететін бағдарламаға сай Қазақстан Республикасының азаматтарының экономикалық және әлеуметтік құқықтарын кепілдігінің негізін қалыптастыратын келесі қағидалар бекітілді:

- зейнетақы жүйесін мемлекеттік реттеу;
- зейнетақы жинақталымын қалыптастыру үшін азаматтарға жинақтаушы зейнетақы қорларын таңдау құқығын қамтамасыз ету;
- азаматтарға белгіленген ең төменгі зейнетақыны қамтамасыз ету жөніндегі тікелей мемлекеттік кепілдіктер;
- зейнетақыны және әлеуметтік қамсыздандырудың басқа да нысандарын ажырату;
- еңбек етуге қабілетті жастағы әрбір азаматтың жинақталған зейнетақы жинақталымын қалыптастыруға міндетті түрде қатысуы;
- еңбек етуге қабілетті азаматтардың қартайғанда өздерін зейнетақымен қамтамасыз етуге жеке жауапкершілігі;

– халықтың жинақтаушы зейнетақы қорларындағы ақшасының қауіпсіздігін және сақталуын ұштастырып, зейнетақы жинақталымдарын инвестициялаудың тиімділігі;

– азаматтардың жинақтаушы зейнетақы қорларындағы жинақтарды мұраға алу құқығын қамтамасыз ету;

– әрбір азаматтың қосымша ерікті зейнетақымен қамсыздандырылуға құқығы¹⁰. Азаматтардың зейнетақы қорларға салымдарды салуы мен жинақтарын инвестициялау арқылы экономикаға үлес қосуы олардың өздерінің игілікті тұрмысын қамтамасыз етудегі жауапкершілігінің артуын білдіреді. Себебі Қазақстан Республикасының зейнетақы қорларының әрекет етуінде қорда жиналған қаржылар бағалы қағаздар арқылы экономика салаларына салынып отырады. Сол себептен Қазақстан Республикасының азаматтары зейнетақы қорын таңдағанда тиімді басқарылуы жүзеге асырылып отырған қорларға салымшы болып тіркелуге тырысады.

Зейнетақымен қамсыздандыруды жүзеге асырғанда мемлекет тарапынан бөлінетін ең төменгі зейнетақы мен жалақының көлемінің адамның сұранысына сай келуі барлық мемлекеттердің әлеуметтік мемлекет ретінде сипатына сай келуінде туындайтын мәселелер болып саналады. Әр мемлекет осы мәселені шешкенде өзіндік әдістермен жолдар таңдайды. Көп жағдайда ең төменгі зейнетақы мен жалақының көлемі арнайы заңдар арқылы бекітіліп отырылады. Бірақ Испания Конституциясы (50 бап) «қажетті көлемдегі және азаматтарға кәрілік жағдайда ең төменгі экономикалық деңгейде кезеңді түрде индексацияланатын зейнетақыны беруді мемлекеттік билік кепілдік береді» деп конституциялық норма арқылы экономиканың даму және құлдырау жағдайларында индексациялауды мемлекеттің қызметінің негізгі бағыты ретінде бекіткен¹¹. Қазақстан Республикасының мемлекеттік базалық зейнетақы төлемінің мөлшері ең төменгі күнкөріс деңгейіне кезең-кезеңімен жақындатыла отырып, тиісті қаржы жылына арналған республикалық бюджет туралы заңмен жыл сайын белгіленіп отыруы Қазақстан Республикасының зейнетақымен қамсыздандыру туралы заңында бекіткен¹². Сонымен қатар Қазақстан Республикасының ең төменгі күн көріс деңгейі «Ең төмен күнкөріс деңгейі туралы» Қазақстан Республикасының 1999 жылғы 16-қарашадағы қабылданған заңына сай анықталады. Аталмыш заңның 1 бабына сай ең төменгі күнкөріс деңгейі ретінде «Ең төмен күнкөріс деңгейі — мөлшері бойынша ең төмен тұтыну себетінің құнына тең, бір адамға қажетті ең төмен ақшалай кіріс» деп анықтай отырып, оның есептелуінде негізге алатын жағдайларын «Ең төмен күнкөріс деңгейі республика бойынша және аймақ бойынша орта есеппен: 1) жан басына; 2) халықтың жыныстық-жас топтары бойынша тоқсан сайын есептеп шығарылады» деп анықтаған¹³.

Конституцияда бекітілген зейнетақымен қамтамасыз етуге құқықтың мемлекет тарапынан ұйымдастырылуының қарқын Қазақстан Республикасының Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау Министрлігінің қорытындысына сай бағалауға болады, яғни «соңғы жылдары әлеуметтік қамсыздандыру көп деңгейлі үлгі шеңберінде дамып келеді. 2005 жылы базалық зейнетақы төлемінің енгізілуі мен мемлекеттік әлеуметтік жәрдемақы мөлшерінің дәйекті арттырылуы конституциялық кепілдіктерді базалық деңгейде іске асыру жағдайын біршама жақсартты. Ынтымақты зейнетақы мөлшері жыл сайын инфляция деңгейінен ілгерілеп индекстелді (2007 ж. ең төмен ынтымақты зейнетақы мөлшері 7236 теңгені; орташа мөлшері — 10823 теңгені құрады). Жинақтаушы зейнетақы жүйесі дамуда. 2008 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша республикада 14 жинақтаушы зейнетақы қоры (ЖЗҚ) жұмыс істеді; зейнетақы жинақтарының жалпы сомасы бір триллион теңгеден асты (1 208,1 млрд. теңге). Инвестициялық таза табыс — 339,7 млрд. теңгеге жетті. Зейнетақы қорларымен шарт жасасқан адамдардың бірыңғай тізімі 7,5 млн. адамды қамтиды¹⁴. Әлеуметтік қамсыздандыру мен еңбекті қорғау саласындағы конституциялық құқықтар мен бостандықтарды қамтамасыз ету мақсатында Қазақстан Республикасының стандарттар мен нормативтер бекітілді. Әлеуметтік-еңбек саласындағы стандарттар мен нормативтердің басым бөлігі Қазақстан Республикасының Еңбек кодексімен, «Халықты жұмыспен қамту туралы», «Мүгедектерді әлеуметтік қорғау туралы», «Қазақстан Республикасындағы арнаулы мемлекеттік жәрдемақы туралы», «Міндетті әлеуметтік сақтандыру туралы», «Қазақстан Республикасында мүгедектігі бойынша, асыраушысынан айрылу жағдайы бойынша және жасына байланысты берілетін мемлекеттік әлеуметтік жәрдемақылар туралы», «Қазақстан Республикасының Ұлы Отан соғысының қатысушылары мен мүгедектеріне және соларға теңестірілген адамдарға берілетін жеңілдіктер мен оларды әлеуметтік қорғау туралы», «Қазақстан Республикасының Ең төмен күнкөріс деңгейі туралы» заңдарда бекітілген.

Қазақстан Республикасы Конституциясының адам және азаматтардың құқықтарын бекітетін нормаларға және Қазақстан Республикасының демократиялық, құқықтық, зайырлы, әлеуметтік мемлекет ретінде бекітетін ережелердің бір-бірімен байланысына жасалған талдауға сүйене отырып әлеуметтік-экономикалық құқықтардың жалпы адам құқықтары жүйесінде ролі анықталды: бір жағынан екінші

буындағы құқықтар жеке және саяси құқықтар мен бостандықтар негізінде туындаса, екіншіден, бірінші буындағы құқықтардың кепілінің қызметін атқарады. Себебі индивидпен әлеуметтік-экономика саласында өз мүмкіндіктерін толық қолдану мүмкіндігі жеке және саяси құқықтар мен бостандықтардың барынша толық көлемде қолдануына мүмкіндік береді. Қазақстан Республикасының негізгі әлеуметтік-экономикалық құқықтар мен бостандықтардың конституциялық бекітілуі мен мемлекеттің құқықшығармашылық қызметіне жасалған талдау осы топтағы құқықтардың дамуының келесі кезеңдерін бөліп көрсетуге мүмкіндік береді:

– кеңестік кезең, бұл кезең қоғамдық өмірдің жан-жақты түрде мемлекеттендірумен ерекшеленеді, осы себептерге байланысты әлеуметтік-экономикалық құқықтардың саяси және жеке құқықтардан үстемдігін бекітетін құқықтық конструкция қалыптастырыла отырылып, әлеуметтік-экономикалық құқықтардың ішінен жеке индивидтің экономикалық тәуелсіздігін бекітетін меншік құқығы мен еркін кәсіпкерлік қызметпен айналысу құқықтары алып тасталынды;

– XX ғ. аяғы мен XXI ғасырдың басындағы кезең — әлеуметтік бағыт алған нарықты экономиканың қалыптасуы мен дамуы және әлеуметтік-экономикалық құқықтарды бекіткенде әлеуметтік мемлекеттіліктің принциптерінің негізі ретінде адам және азаматтардың құқықтарын және қоғамның барлық мүшелерінің әлеуметтік қорғалуын қамтамасыз етуде мемлекет міндетінің бекітілуімен ерекшеленеді.

¹ Қазақстан Республикасының Конституциясы 1995 жылғы 30 тамыз (2007.21.05. берілген өзгерістер мен толықтыруларымен) //www.akorda.kz

² Қазақстан Республикасы Конституциясының 1-бабының 1-тармағын ресми түсіндіру туралы. Қазақстан Республикасы Конституциялық Кеңесінің қаулысы 2001 жылғы 21 желтоқсан N 18/2//www.constcouncil.kz

³ ҚР Президентінің «Жаңа онжылдық — жаңа экономикалық өрлеу - қазақстанның жаңа мүмкіндіктері» 2010 жылғы 29 қаңтардағы Жолдау//www.akorda.kz

⁴ Конституция Испании //vivovoco.rsl.ru

⁵ Бұл да сонда.

⁶ Конституция Итальянской Республики www.italia-ru.it

⁷ Конституция Республики Беларусь (с изменениями и дополнениями, принятыми на республиканских референдумах 24 ноября 1996 г. и 17 октября 2004 г.)//www.belarus.net/conendru.htm

⁸ Конституция Азербайджанской Республики/ www.vescc.com

⁹ Қазақстан Республикасында зейнетақымен қамсыздандыру туралы ҚР 1997 ж. 20 маусымдағы № 136-1 Заңы(2009.11.07. берілген [өзгерістер мен толықтырулармен](#))/www.afn.kz

¹⁰ Қазақстан Республикасының жинақтаушы зейнетақы жүйесін дамытудың 2005-2007 жылдарға арналған бағдарламасы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2004 жылғы 24 желтоқсандағы № 1359 қаулысы// www.enbek.gov.kz

¹¹ Конституция Испании //vivovoco.rsl.ru

¹² Қазақстан Республикасында зейнетақымен қамсыздандыру туралы ҚР 1997 ж. 20 маусымдағы № 136-1 Заңы(2009.11.07. берілген [өзгерістер мен толықтырулармен](#))/www.afn.kz

¹³ Ең төмен күнкөріс деңгейі туралы» ҚР 1999 жылғы 16 қарашадағы заңы// www.enbek.gov.kz

¹⁴ Халықаралық менеджментті дамыту институтының әлемдік бәсекеге қабілеттілікті зерттеу жөніндегі орталығы (IMD, Швейцария) әлемнің бәсекеге қабілетті 57 елінің «Әлемдік бәсекеге қабілеттілік жылнамасы-2009» атты салыстырмалы нәтижелері//kz.government.kz

Резюме

В данной статье рассматриваются вопросы конституционного регулирования социальных прав в РК и зарубежных стран. Автором поднимается проблема реализации социальных правоприменительной практике государства.

Resume

This article discusses the constitutional regulation of social rights in the Republic of Kazakhstan and foreign countries. The author raised the problem of social rights in law enforcement practice of the state.

Рахимберлина А. Н., соискатель кафедры уголовного права и криминологии Карагандинской академии МВД РК им. Б. Бейсенова

НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ УГРОЗЫ КАК ОДНОЙ ИЗ ФОРМ ВМЕШАТЕЛЬСТВА В ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ЛИЦ, ОСУЩЕСТВЛЯЮЩИХ ПРАВОСУДИЕ ИЛИ ПРОИЗВОДСТВО ПРЕДВАРИТЕЛЬНОГО РАССЛЕДОВАНИЯ

Проведенный анализ судебно-следственной практики свидетельствует о том, что одной из наиболее распространенных форм вмешательства в деятельность лиц, осуществляющих правосудие или производство предварительного расследования, являются различного рода угрозы в их адрес, в связи с чем нам представляется целесообразным и необходимым как с теоретической, так и с практической точки зрения, остановиться на освещении этого вопроса.

Словарь русского языка С. И. Ожегова значение слова «угроза» определяет как «запугивание, обещание причинить кому-нибудь неприятность, зло»¹. Применительно к ст. 339 УК РК угрозу можно определить как психическое насилие, выраженное в обещании причинить какой-либо вред законным интересам судьи, прокурора, следователя или лица, производящего дознание, с целью воспрепятствования осуществлению правосудия или производству предварительного расследования.

Повышенная степень общественной опасности угрозы заключается в том, что здесь, кроме основного, нередко затрагивается и дополнительный объект — честь, достоинство и иные интересы личности.

Угроза со стороны заинтересованного лица может передаваться потерпевшему по-разному: письменно, устно, по телефону или иным путем. Она может содержаться и в официальных обращениях, направляемых должностным лицам, осуществляющим правосудие или предварительное расследование (заявления, ходатайства, жалобы и т. п.).

Необходимо отметить, что ответственность за угрозу убийством, причинением вреда здоровью, повреждением или уничтожением имущества в отношении судьи, прокурора, следователя, лица, производящего дознание, а равно их близких предусмотрена в самостоятельной уголовно-правовой норме ст. 341 УК РК.

Для воспроизведения или передачи угрозы могут привлекаться третьи лица. Если угроза передается через средства связи или иным путем и потерпевший получает ее не сразу, то преступление можно считать оконченным с момента ознакомления с ней потерпевшего, поскольку акт вмешательства должен осознаваться потерпевшим.

Существует вероятность ситуации, когда угроза не поступает к лицу, которому она предназначена, а попадает к его близким либо коллегам. Полагаем, что в данном случае возможно покушение на преступление, если будет установлено, что виновный частично совершил действия, входящие в объективную сторону, но по не зависящим от него причинам угроза не дошла до адресата.

Так, например, жена следователя получает по телефону адресованную мужу угрозу с незаконными требованиями по находящемуся у него в производстве уголовному делу, но по какой-то причине не передает ее. Полагаем, что в данном случае преступление нельзя считать оконченным ввиду того, что угроза не получена потерпевшим и, следовательно, не воспринята им как вмешательство в его профессиональную деятельность. Такие действия следует квалифицировать со ссылкой на ч. 3 ст. 24 УК РК как покушение на воспрепятствование осуществлению правосудия и производству предварительного расследования.

Высказываемая угроза может быть обращена непосредственно к лицу, осуществляющему правосудие или производство предварительного расследования, или к его близким. В ней могут содержаться сведения, которые способны, например, поставить в затруднительное положение родственника следователя. Такое воздействие в отношении близких должностного лица следует квалифицировать так же, как если бы оно затрагивало его профессиональные интересы. Прибегая к подобной форме вмешательства, виновный сознает, что таким способом он может добиться желаемой цели и что тем самым он вмешивается в деятельность должностного лица.

Угроза в смысле ст. 339 УК РК не может высказываться, на наш взгляд, вследствие мести за уже выполненные обязанности сотрудника правоохранительного органа. Это не соответствует субъективной стороне анализируемого преступления, где угроза как одна из форм вмешательства высказывается с целью воспрепятствования осуществлению правосудия или производству предварительного расследования.